

EL FONS DOCUMENTAL DE L'ARXIU TOBELLA DE TERRASSA

Per Pere Figueras i Vigara

La investigació històrica de la contemporaneïtat és, per les característiques pròpies del terreny en què es desenvolupa, una de les disciplines més palesament sotmeses a ràpides transformacions, tant metodològiques com argumentals. És per aquest motiu que, cada vegada més, l'especialista recorre a ciències colaterals i mitjans auxiliars diversos com a eines que s'han demostrat força vàlides i enriquidores en la seva tasca de recerca.

En aquest àmbit, cal destacar especialment l'ús de fonts documentals que, fins fa ben poc temps —potser per manca de conscienciació, potser per defecte d'infraestructura—, eren deixats de banda, condemnant a l'oblit tot un cabal d'informació inabastable per altres camins. Aquest estat de coses ha facilitat massa vegades la destrucció d'una gran quantitat de material, desconegut el seu valor per aquells que n'eren els dipositaris.

La recollida, conservació i catalogació d'aquest material per iniciativa de les més diverses entitats, fonamentalment privades, s'ha demostrat com l'única forma operativa de mantenir segurs i accessibles tot un seguit de documents que escapen, moltes vegades, de l'estricta àmbit d'actuació dels arxius històrics i dels museus.

D'entre el conjunt de fonts a les quals hem fet referència fins ara de forma genèrica, ens ocupa avui la fotografia antiga i, especialment, la tasca de la Fundació Arxiu Tobella-Terrassa.

L'aparició de la fotografia a l'espectre sociocultural del XIX va suposar una veritable revolució, comparable, «mutatis mutandi», a la que va derivar-se de la invenció de la impremta.

Això, que no és cap secret i que han posat de relleu un bon nombre d'autors especialitzats és, tanmateix, un fet que lamentablement cal recordar continuament a aquells que encara consideren la documentació gràfica com un adob ornamental per a les seves publicacions.

Els pioners de la fotografia ens han llegat un material veritablement representatiu de l'època en què treballaren. Molt sovint —més que no pas ara—, l'entusiasme, la curiositat, la consciència d'ésser els primers, van convertir aquests homes en autèntics notaris de la història, sense altre interès que la captació d'un fugaç instant de *realitat*.

És hora, doncs, que els historiadors de la contemporaneïtat comencem a dedicar a la fotografia antiga l'anàlisi exhaustiva i rigorosa que fins ara reservà-

vem a la documentació escrita, amb la responsabilitat de saber que és l'única branca de la recerca històrica que disposa d'una eina de tan gran calibre.

Terrassa és una de les poques ciutats catalanes que disposa d'un fons centralitzat de documentació fotogràfica important totalment obert a la consulta: l'Arxiu Tobella. No parlarem aquí de la història de l'Arxiu, sobradament coneguda pels escrits que li han dedicat diferents autors i, sobretot, per l'ample ressò popular que sempre han obtingut les seves iniciatives culturals. L'objecte d'aquestes pàgines és descriure el seu fons, la seva estructura tècnica i el funcionament del seu servei de consulta i préstec per tal que els estudiosos coneguin el que, en certa manera, ha estat la «rebotiga» de la Fundació: el Servei de Fotografia.

L'Arxiu Tobella recull tot tipus de fotografies i imatges gràfiques que, directament o indirecta, tenen relació amb Terrassa i la seva immediata rodalia. Els criteris d'entrada són extraordinàriament flexibles, conscients, els responsables del Servei, que el que de bon principi pot semblar mancat d'interès, pot resultar preciós en un moment donat a un determinat investigador —com de fet ja ha succeït diverses vegades. Criteris similars es poden aplicar pel que fa a l'antiguitat o el tema de la fotografia.

Pel que fa a les condicions d'entrada, cal establir un principi: l'Arxiu Tobella no compra fotografies. La totalitat dels fons de l'Arxiu provenen de cessions, donacions i llegats, és a dir, es nodreix mercès a l'esperit cívic d'aquells que, conscients de tenir imatges que poden fer servei a la història local, les cedeixen a la institució que millor creuen que les administrarà. La tasca seriosa i regular de la Fundació ha obtingut la confiança d'un bon nombre de persones: més de 400 *col·laboradors* consten als registres de l'entitat.

Una gran part de les cessions són definitives, però aquells que, pels motius que sigui, no volen desprendre's de la fotografia original, poden igualment contribuir a l'expansió de l'Arxiu amb la cessió temporal de l'exemplar. El Servei de Fotografia s'encarrega de reproduir-la i retornar-la al seu propietari, si molt convé en pocs minuts.

La major part de les fotografies que entren a l'Arxiu passen per aquest procés de reprografia. D'aquesta manera s'aconsegueix: 1) disposar del negatiu de la fotografia —cal pensar que la majoria d'exemplars que ens arriben són còpies el negatiu de les quals s'ha perdut—, que s'obté amb una càmera reflex 35mm., amb objectiu tipus «macro» i possibilitats d'admetre diferents accessoris de reprografia de precisió.

S'empra pel·lícula negativa B/N, de baixa-mitja sensibilitat i revelatge lent, per tal d'aconseguir, en la mesura que sigui possible, l'eliminació del gra i assolir nivells de definició suficients per efectuar còpies en gran format sense minves sensibles del detall. 2) Obtenir, d'aquest negatiu, una còpia en paper de mida homologable a l'estàndard de l'Arxiu —13 cm. x 18 cm.— per tal de facilitar el posterior sistema de classificació i consulta. 3) Frenar el procés de deteriorament de les fotografies: els papers i els productes químics —fonamentalment bromurs i halurs— que constitueixen el suport de la imatge fotogràfica, s'alteren amb el pas: el paper s'esgrogueix per oxidació i la imatge perd contrast per degradació dels negres. Reproduint la fotografia, s'obté un negatiu que, per l'avenç de les emulsions fotosensibles, mantindrà estable la imatge molt temps després que l'original s'hagi malmès totalment. El personal de l'Arxiu i els consultors manipulen únicament la còpia 13 cm. x 18 cm., i eviten haver de tocar l'original que, d'aquesta manera, veu perllongada la seva vida.

Per aquest sistema han entrat a l'Arxiu al voltant de més de 21.000 exemplars, als qual cal afegir els 3.400 reproduïts en acetats de 6 x 9 cm. i 9 x 12 cm., perquè les seves característiques especials requerien negatius d'alta resolució.

Casos especials els constitueixen altres tipus de donacions, com ara les més de 6.000 fotografies que pel seu format 13 cm. x 18 cm., que coincideix amb l'estàndard de l'Arxiu, s'han arxivat amb la resta en espera d'ésser copiades. Aquest paquet constitueix l'únic exclòs de préstec, per raons òbvies.

També la important col·lecció de fotografia esportiva —al voltant de 65.000 exemplars— de Jaume Grandia ha rebut tractament a part: va arribar-nos ben arxivada i catalogada, i així l'hem volguda conservar.

El mateix ha succeït amb la col·lecció García Argilaga, amb més de 6.000 còpies i els seus corresponents negatius en vidre de 4,5 cm. x 6 cm.

A part d'aquestes, l'Arxiu conserva unes 500 plaques de vidre de 13 cm. x 18 cm. i prop de 400 de 18 cm. x 24 cm. De totes elles, en tenim una còpia per contacte disponible per a la consulta. També en l'apartat de les plaques, podríem afegir la col·lecció Coromines i un bon nombre de transparències per observació estereoscòpica —un sistema que va fer furor cap als anys vint-trenta—.

El fons conserva, així mateix, unes 3.000 còpies per impressió mecànica provinents de l'antic sistema de ti-

ratge de l'aleshores «Tarrasa Información».

Completa l'Arxiu el conjunt de fotografies obtingudes pels nostres reporters del 1978 ençà per il·lustrar els anuaris que edita la Fundació —35.000 o 40.000 fotografies— i que es conserven ordenades cronològicament, formant cos a part de l'arxiu de fotografia antiga pròpiament dita.

D'una part de les imatges més significatives, se n'ha obtingut una transparència B/N de 35 mm. Aquestes diapositives constitueixen un material didàctic de primera mà per a la il·lustració de conferències de divulgació.

Cada fotografia porta al seu revers —a més de totes les dades conegudes relatives a la imatge— un codi de dos números. El segon d'aquests és el que anomenem número de referència, que ens permet la localització del negatiu corresponent i la situació de la foto en l'índex de donants. El primer número és el de localització, i ens permet saber a quin indret pertany geogràficament la fotografia i si aquesta és anterior o posterior a 1939.

S'ha adoptat un sistema de classificació geogràfica perquè és l'únic que no es presta a duplicitats, i fins ara s'ha demostrat tant o més eficaç que una classificació temàtica, més sotmesa a possible ambigüïtat i metodològicament massa complexa per ésser aplicada al concepte d'imatge gràfica.

S'exclouen del sistema de classificació zonal, per motius obvis, els grups de persones sobre fons no identificables, els retrats personals —que són arxivats per ordre alfabètic—, les reproduccions d'obres d'art i altres objectes mobles, i les vistes i els plànols generals.

Pel que fa a les condicions de consulta, s'han simplificat per a comoditat de l'usuari. Tothom pot accedir-hi sense necessitat d'acreditació de cap mena. L'Arxiu no facilita còpies de les fotografies del seu fons —tret de casos excepcionals— ja que és criteri de la Junta del Patronat de la Fundació no mercadejar amb un material que ens ha estat cedit desinteressadament, i que considerem patrimoni de tots els terrassencs. Hom pot optar per fer fotocòpies de les imatges desitjades o emportar-se-les en préstec mitjançant la formalització d'un document de sortida.

El Servei de Fotografia obre totes les tardes lectives de 3 a 6, i els dissabtes al matí de 10 a 1.

El personal del Servei té per objectiu no tan sols tramitar la consulta i els préstecs, sinó, sobretot, assessorar els estudiosos en tot allò referent a història gràfica i tècnica fotogràfica que pugui ésser útil en les seves investigacions.